

"І ПОВЕЛІВ ГЕНЕРАЛ ОРДЕНУ..."

Після 1725 р. школою в Гощі опікувалась освітня комісія. Тож не дивно, що восени 1774 р. сюди приїхав інспектор. Відомий його звіт з цього приводу.

Суперіором (настоятелем) монастиря на ту пору був отець Водзинський. Коли інспектор прибув до Гощі, кілька учнів привітали його «компліментами» в прозі та римах, виконаними латиною. Зміст цих панегіриків зводився до того, що «віддана пресвітлій комісії послухність буде для них (учнів — Ю.К.) назавжди особливим правилом, а виконання найменших побажань — єдиним щастям». У відповідь інспектор сказав, що «так само пресвітла комісія, а також орденський генерал земель подільських дарують свободи шанувати і вчитись наразі кожному згідно ступеня практики і старанності до наук, як і прихильне ставлення...»

Далі інспектор свідчить: «В першому класі, экзаменуючи учнів з латинської мови за допомогою запитань по-польському, вимагав такої ж відповіді і тут відразу дізнавався, що вони більше визубрювали, ніж вивчали усвідомлено, на розум. Позаяк латиною легко кожному, то по-польському майже ніхто відповідати не вмів. Повернувшись тоді до вчителя, почав звертати його увагу на методи, за допомогою котрих можна легко вивчити латину.

Арифметику більш-менш навчали. Про географію не мали ні найменшого уявлення, навіть найпростіших понять і визначень не знали.

У тій школі (тобто класі) почав учитель диктувати історію Польського королівства по-латинському, але потім, згідно письмового розпорядження, йому рекомендували інше, а те буде Старого Заповіту (?).

В другому класі Гощанської базиліанської школи вивчали те ж саме, що описав вище приїжджий інспектор, тільки Alwaga мала складнішу будову і викладалася історія чотирьох найдавніших монархій. Арифметичне вміння було дещо ліпше, ніж у першому класі. Географія й історія майже не студіювалися.

В третьому класі науково роз'яснювалась риторика. Для шліфування стилю учні тлумачили ораторське та епістолярне мистецтво. Хоч геометрія не вивчалась до цих пір, проте префект Чижевич володів такими знаннями та мав відповідний потенціал для достатнього викладання цієї науки молодим.

Розпорядження вивчати міфологію було б у школі недоречним і марним, оскільки книг з цієї дисципліни, як, втім, і з інших, дуже бідна шкільна бібліотека не мала зовсім.

Кількість учнів у Гощі інколи складала понад 110 чоловік. Під час візиту інспектора їх нараховувалось 97. Щодо вчителів, то вже згаданий отець Чижевич, префект і викладач риторики, навчав у третьому класі, отець Манджикевич — у другому, а отець Сулгавський — в першому. Приїжджий інспектор видав їм документ (припис), що класифікував Гощанську школу як повітову, доки сюди не надійшли елементарні книги.

Кількість учнів у Гощі інколи складала понад 110 чоловік. Під час візиту інспектора їх нараховувалось 97. Щодо вчителів, то вже згаданий отець Чижевич, префект і викладач риторики, навчав у третьому класі, отець Манджикевич — у другому, а отець Сулгавський — в першому. Приїжджий інспектор видав їм документ (припис), що класифікував Гощанську школу як повітову, допоки сюди не надійшли елементарні книги.

Подальша доля закладу нам невідома. Ось що стверджує з цього приводу польський історик Й.М.Гіжицький: «Здається, після того, як у школах Острога вкорінились базиліани, навчання в Гощі, в об'ємі підфакультетських освітніх закладів, відтак припинилось. Тим більше, що освітня комісія, бажаючи утримати в хорошому стані острозькі школи, віддала їм Курозванни, які доти складали оклад гощанських базиліан». «В цьому селі, яке є гніздом руської родини Курозванських та де 1583 р. налічувалось 11 будинків і 8 садочків, — доповнює тему Коссак, інший дослідник, — якийсь час існував навіть окремих маленький монастир». Втім, як би там не було, а вищеозначені події знову спричинили зубожіння і занепад Гощанського кляштора, котрий опісля так і не зміг уже звестись на ноги. Але ще важчий тягар звалився на нього в середині 1796 р., коли від обителі відійшов храм святого Михаїла Архангела. Відтоді ченці відправляли богослужіння в малій ораторії, влаштованій у власне монастирі.

Єпископ Красинський, мова про якого піде нижче, так описує ці події у своїх спогадах: «Під час переслідування уніатів, за Катерини, костюл у Гущі, дуже гарний, було відібрано у базиліан і передано православному духовенству під церкву, у якій заледве раз на рік проходило богослужіння. В склепах під тією церквою зберігалось у труні тіло, яке не чіпали, либонь, років сто, бо найстарші люди нічого про нього не могли розповісти, хоча й називали Корсаком».

Мало відомостей і про життя гощанських базиліан у XIX ст. Втім, це не стосується статистичних даних. На початку століття з маєтку і різних угідь, відписаних обителі ще княгинею Соломирецькою, монастирю належали «сад, город і землі орної на горі, яку Виноградом називають, на 2 десятини, та ще при монастирєві землі десятин 20, на якій збудована юридика», 14 кріпосних селян чоловічої статі, які розміщувались у 6 хатах, «вимір з млина містечка Гощі в будь-яку суботу, за котрий наймити» (наймачі, орендарі гощанських млинів) віддавали монастирю щороку 15 рублів сріблом. З власних селян, за яких обитель до того ж сплачувала казенні податки, вона мала хатню челядь.

Тогочасні базиліанські доходи як з земель і угідь Гощі та Городища, так і з капіталу в сумі 4995 рублів, що приносив проценти, становили майже 650 рублів сріблом, а монастирська парафія налічувала 165 чол. (138 тих, хто сповідувався, і 27 малолітніх).

Юрій КУЗЬМІН.

(Продовження. Поч. у №92).